

άνεργία καί ψυχικές διαταραχές

του
Μιχάλη Γ. Μαδιανού
Ψυχιάτρου

I. εισαγωγή

Ἡ συσχέτιση κοινωνικῶν, πολιτιστικῶν, ἀκόμα καί οἰκονομικῶν φαινομένων, μέ βιολογικῆς, γενικότερα ἱατρικῆς ἢ εἰδικότερα ψυχιατρικῆς παραμέτρους ἀποτελεῖ τή βασική προϋπόθεση γιά τή σφαιρική ἀνάλυση καί κατανόηση τῶν φαινομένων αὐτῶν. Τό ἱατρικό μοντέλο τῆς θεώρησης τῶν ἀτομικῶν προβλημάτων ὑγείας «ἐν κενῷ», σέ στενά τεχνοκρατικά ὅρια, εἶναι σήμερα ξεπερασμένο.

Ὑπάρχουν παραδείγματα ἐρευνῶν πού ἀκολούθησαν αὐτή τήν προβληματική, πού συσχέτισαν δηλαδή τίς κοινωνικές τάξεις π.χ. μέ τήν ψυχική ἀρρώστια (Halingshead and Redlich: 1958), ἢ τήν ποιότητα καί τόν τόπο τῆς κατοικίας μέ διαγνωστικές ψυχιατρικές κατηγορίες (Faris καί Dunham: 1939), ἢ, τέλος, τήν οἰκονομική κατάσταση μιᾶς περιοχῆς μέ τήν ψυχική νόσηση (Brenner: 1973), γιά νά ἀναφερθοῦμε μόνο στόν τομέα τῆς ψυχιατρικῆς.

Στίς μέρες μας, πού ἡ οἰκονομική κρίση ὀλοένα καί ἐπιτείνεται, ἡ ἀνεργία εἶναι τό πρῶτο ἀποτέλεσμα τῆς, μέ περαιτέρω ἐπιπτώσεις στή σωματοψυχική ἰσορροπία τῶν ἀτόμων πού ἔχασαν τήν ἐργασία τους.

Ὁ W. Stead, τό 1942, μέσα ἀπό τήν ἐμπειρία τῆς οἰκονομικῆς καταστροφῆς τοῦ 1929-30, γράφει ὅτι «ἡ ἀνεργία εἶναι ἡ ἀποτυχία τοῦ κοινωνικοῦ συστήματος καί ἐπηρεάζει τά περισσότερα ἄτομα, προξενώντας τή μεγαλύτερη καταπόνηση, σωματική καί ψυχική. Ἡ ἀνεργία εἶναι τό σύμπτωμα τῆς ἀνισότητος τῆς καπιταλιστικῆς οἰκονομίας, τόσο σοβαρό πού ἀπειλεῖ τήν ἰσορροπία ὁλοκλήρου τοῦ συστήματος καί τήν ἀτομική σωματοψυχική ἰσορροπία τῶν μελῶν του».

Σκοπός αὐτῆς τῆς ἐργασίας εἶναι ἡ προσπάθεια μιᾶς διερεύνησης τῆς ἐπίπτωσης τῆς ἀνεργίας στήν ψυχική ἰσορροπία τοῦ ἀνέργου ἀτόμου. Ἐπιφανειακά, τό πρόβλημα φαίνεται ἀπλό. Κάθε εἶδους ἀπώλεια, π.χ. ὀλικῶν ἀγαθῶν, ἐργασίας, κτλ., συνεπάγεται μιᾶ ψυχосυναισθηματική ἀντίδραση τοῦ ἀτόμου, γεγονός πού ἔχει ἐπιβεβαιωθεῖ ἀπό ὀρισμένους ἐρευνητές.

Ἡ ἐκτενέστερη λοιπόν ἀνάλυση τῶν ψυχοκοινωνικῶν παραγόντων, πού παρεμβαίνουν στήν ἐκδήλωση ψυχικῶν διαταραχῶν σ' ἕνα ἀνεργο ἄτομο, καθώς καί ἡ σχετική βιβλιογραφική ἀνασκόπηση, ἀποτελοῦν τίς βασικές κατευθύνσεις αὐτῆς τῆς ἐργασίας.

II. ἡ σημασία τῆς ἐργασίας

Ἡ ἐργασία εἶναι ἡ βασική προϋπόθεση τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης, διότι εἶναι ἡ πηγή ἱκανοποίησης τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά καί τό μέσο μέ τό ὅποιο διαφοροποιήθηκε ἀπό τό ζωικό βασίλειο.

Δύο εἶναι οἱ βασικές φιλοσοφικές τοποθετήσεις πού ἔχουν διαμορφωθεῖ πάνω στή σημασία τῆς ἐργασίας: ἡ μία ἀπό τόν K. Marx καί ἡ ἄλλη ἀπό τόν M. Weber· καί οἱ δύο προσοδίδουν στήν ἐργασία — στόν

καπιταλισμό — όρισμένες χαρακτηριστικές άρνητικές και «θετικές» ιδιότητες. Ο Marx, παράλληλα με τη διατύπωση της θεωρίας της υπεραξίας της εργασίας του εργάτη και της συνεχούς ιδιοποίησης της από τον εργοδότη, με τη μορφή του κέρδους της εργατικής παραγωγής και την αύξηση των απαιτήσεων του εργοδότη, αναφέρθηκε, στα οικονομικά και φιλοσοφικά του χειρόγραφα, στην άλλοτρίωση του εργάτη από τη σχέση του με τα μέσα παραγωγής. Ο M. Weber συνέδεσε το πνεύμα του προτεσταντισμού με την εργασία στη Δύση, επενδύοντας την με την ευαγγελική ιερότητα. Στα προτεσταντικά δυτικά κράτη η ατομική αξία μετρίεται με την παραγωγικότητα της εργασίας, ενώ η ικανότητα του ατόμου να κατέχει ένα καλό επάγγελμα είναι το μέσο για την κοινωνική αποδοχή.

Η συνήθεια εργασίας με οικονομική μισθό παρέχει στο άτομο προσωπική αυτονομία, άγροαστική ικανότητα και κοινωνικό γόντρο, βοηθώντας το έτσι να αναπτύσσει την ικανότητα της αυτοεκτίμησης, που αποτελεί βασική προϋπόθεση για να είναι κανείς υπεύθυνος και αξιοσέβαστος πολίτης στο δυτικό κόσμο.

Ο S. Freud, χωρίς να έχει διαπραγματευτεί ιδιαίτερα το θέμα της εργασίας, θεώρησε ότι η εργασία φέρνει το άτομο πλησιέστερα στην πραγματικότητα, πράγμα που θεωρείται κριτήριο ψυχικά υγιούς ατόμου.

Από τις άψεις του Marx κυρίως και του Weber προκύπτουν χαρακτηριστικές ιδιότητες της εργασίας, που είναι άμφιβολο αν προσφέρουν εκείνη την προσωπική ικανοποίηση στο άτομο, ή οποία θεωρήθηκε άναγκαία, άνάμεσα σ' άλλα βασικά στοιχεία, για τη σύνθεση του όρισμού της Ψυχικής Υγείας, όπως τέθηκε από την M. Jahoda (1958). Η άπώλεια μιάς τέτοιας μορφής εργασίας όπως αυτή που περιγράφει ο Marx, δημιουργεί το έρώτημα, κατά πόσο αυτή μπορεί να όδηγήσει στην εκδήλωση ψυχικών διαταραχών. Μήπως ο άλλοτρωμένος βιομηχανικός εργάτης ή εκείνο το μεσαίο επιχειρησιακό στέλεχος που άγωνίζεται σκληρά για την επαγγελματική του άνοδο ύποκεινται σε ψυχικές διαταραχές στην περίπτωση που άπολυθούν από την εργασία τους, που από την ίδια της τη φύση άποτελεί πηγή stress;

III. άνεργία και ψυχικές διαταραχές

A. Άνασκόπηση

Η διερεύνηση της σχέσης της άνεργίας και ψυχικών διαταραχών περιορίζεται στη δυτική σχετικά περιορισμένη βιβλιογραφία, άφου η άνεργία είναι μόνοιμο φαινόμενο της δυτικής οικονομίας.

Θά πρέπει να διευκρινισθεί ότι μιλάμε για ψυχικές διαταραχές σαν άποτέλεσμα της άπώλειας της εργασίας και όχι για την άπώλεια εργασίας μετά από μιά ψυχική πάθηση. Σάν τέτοιες ψυχικές διαταραχές εν-

νοούμε την άγχώδη αντίδραση, την κατάθλιψη, τα διάφορα ψυχοσωματικά ένοχλήματα. Δέν άποκλείουμε τις ψυχώσεις καταστάσεις, που μπορεί να πυροδοτηθούν ή να ύποτροπιάσουν κάτω από το ψυχοπνευστικό γεγονός της άπώλειας της εργασίας.

Ιστορικά, πρώτος ο E. Durkheim παρουσίασε μιά ύψηλή συσχέτιση μεταξύ των ποσοστών άποκτονιών με μερικές κοινωνικές μεταβλητές, στις όποιες περιλαμβάνονταν ποσοστά άνεργίας.

Υπάρχουν δύο κατηγορίες έρευνών, κυρίως στις ΗΠΑ που άμεσα ή έμμεσα άσχολήθηκαν με τη σχέση άνεργίας και ψυχικών διαταραχών: 1) Οι έρευνες που χρησιμοποίησαν σαν δείκτες ψυχικών διαταραχών τα ποσοστά των πρώτων εισαγωγών σε ψυχιατρικά ιδρύματα, σε περιόδους οικονομικής σταθερότητας και ύφεσης και 2) έπιτόπιες έρευνες σε δείγμα πληθυσμού που περιελάμβανε άνεργα άτομα. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν οι έρευνες των Pollock, Komora, Clark, Mower, Malzberg και Brenner. Συγκεκριμένα, ο Pollock (1935) και άργότερα ο Malzberg (1940) διαπίστωσαν αύξημένα ποσοστά πρώτων εισαγωγών σε ψυχιατρικά ιδρύματα στην πολιτεία της Νέας Υόρκης για την περίοδο 1929 μέχρι το 1934 και 1934 μέχρι 1937, αντίστοιχα. Και οι δύο έρευνητές θεώρησαν την οικονομική κρίση του 1929 σαν αίτιοπαθογενετικό μηχανισμό αύξησης των ποσοστών των πρώτων εισαγωγών για όλες τις διαγνωστικές κατηγορίες. Οι Komora και Clark (1935) διαπίστωσαν επίσης ότι το 50% από όλα τα ψυχιατρεία των ΗΠΑ παρουσίαζε σημαντική αύξηση των εισαγωγών κατά τα κρίσιμα χρόνια 1929-32. Ο Mower (1939), αντίθετα, έπεσήμανε μιά μείωση των εισαγωγών στο ψυχιατρείο μιάς μόνο περιοχής του Σικάγου για τη χρονική περίοδο 1929-1935. Πιο σημαντική εργασία είναι εκείνη του H. Brenner (1973), ο όποιος διερεύνησε την πιθανότητα της σχέσης μεταξύ των ποσοστών των πρώτων εισαγωγών στα ήμόσια και ιδιωτικά ψυχιατρεία της πολιτείας της Νέας Υόρκης και των ποσοστών της βιομηχανικής άπασχόλησης για την περίοδο 1914-1967. Ο δείκτης αυτός θεωρήθηκε άξιόπιστος και ένδεικτικός της οικονομικής κατάσταση της πολιτείας για την περίοδο αυτή. Μετά από μιά ειδική έπεξεργασία των χρονικών τάσεων των ποσοστών της άπασχόλησης βρέθηκαν να συσχετίζονται άρνητικά με το σύνολο των ψυχιατρικών εισαγωγών όλων των διαγνωστικών κατηγοριών άνδρών και γυναικών με άνωτέρου βαθμού εκπαίδευση. Για τα άτομα με καλύτερη εκπαίδευση ή συσχέτιση ήταν άρνητική, ενώ για τις λειτουργικές ψυχώσεις (σχίζοφρένια, μανιοκατάθλιψη) βρέθηκε μιά παρόμοια σχέση με εκείνη του συνόλου των εισαγωγών. Κατά τη διάγνωση για άτομα μέσης ήλικίας βρέθηκε μιά θετική συσχέτιση, την όποια ο Brenner έρμηνεύει με την έξξη σκηνή: τα άτομα αυτά ήσαν οικονομικά τα πιο ένεργά και αυτά που έπληγχαν περισσότερο από την οικονομική κρίση του 1929, άρα εκείνα που έδειξαν τη μεγαλύτερη ψυχική

εύαισθησία στην απώλεια της εργασίας τους, με αποτέλεσμα την ψυχική νόσηση. Διαπιστώθηκε ότι οι εισαγωγές των μαύρων και των δύο φύλων παρουσιάζουν μία αρνητική συσχέτιση με τον οικονομικό δείκτη, δείγμα ότι οι εισαγωγές των ατόμων αυτών δεν επηρεάστηκαν από την οικονομική ύφεση. Το τελικό συμπέρασμα του Brenner είναι ότι όσο υψηλότερη είναι η κοινωνικο-οικονομική θέση της ομάδας τόσο πιο μεγάλη είναι η νόσηση — η νοσηλία των μελών της εξαρτάται από οικονομικούς παράγοντες.

Στη δεύτερη κατηγορία έρευνών οι κυριότεροι έρευνητές που απευθύνθηκαν σε αντιπροσωπευτικό δείγμα ανέργων λευκών πληθυσμών, στην πόλη της Νέας Υόρκης, ήταν οι E. Ginzberg και S. Ginsburg (1943), οι οποίοι παρομοίασαν την απώλεια της εργασίας με την απώλεια της άγαμης που νιώθει ένα παιδί όταν απορρίπτεται από τους γονείς του. Τέτοια ήταν η συναισθηματική αντίδραση των ατόμων που ήταν άνεργα. Οι έρευνητές αυτοί επεσήμαναν, μεταξύ άλλων, αρκετές προσωπικές και οικογενειακές συγκρούσεις με συναισθήματα άνασφάλειας και έλλειψης αυτοεκτίμησης, καθώς και γενικότερες αντιδράσεις πανικού και φόβου, με τη σκέψη ότι τα άτομα αυτά θα καταφύγουν στην έλεημοσύνη των συνανθρώπων τους. Δεν βρέθηκαν εκδηλές ψυχιατρικές περιπτώσεις μεταξύ των ανέργων.

Πρόσφατα, δύο έρευνες σε δύο διαφορετικές χώρες αποκάλυψαν τη σχέση της απώλειας της εργασίας με τις αυτοκτονίες και τις απόπειρες αυτοκτονιών. Συγκεκριμένα, στην πρώτη έρευνα, που έγινε στην Ινδία από τους Bagadia και συν. (1976), παρακολούθηθηκαν 72 άνεργα άτομα κατά το χρόνο που αποπειράθηκαν να αυτοκτονήσουν και βρέθηκε ότι η απώλεια εργασίας «πυροδότησε» προϋπάρχουσες ψυχοπαθολογικές καταστάσεις. Η δεύτερη έρευνα έγινε από τον Brodsky (1977) στην Καλιφόρνια. Ο Brodsky μελέτησε περιπτώσεις ατόμων που είχαν αυτοκτονήσει κάτω από μεγάλες ψυχοπαιστικές συνθήκες, αποτέλεσμα απότομης αλλαγής στις συνθήκες εργασίας ή οικονομικής καταστροφής ή απώλειας εργασίας.

Υπάρχει και μία τρίτη κατηγορία κοινωνικοψυχιατρικών ερευνών που δεν διεξήχθησαν ειδικά σε πληθυσμό ανέργων ατόμων. Το εύρη αντιπροσωπευτικό τους δείγμα περιέλαβε και άτομα άνεργα ή υποκείμενα σε συνεχή άβεστιάτητα για την επαγγελματική τους κατοχύρωση. Τέτοια ήταν η έρευνα στο Midtown του Manhattan της Ν. Υόρκης από τους Langner και συν. (1963), και εκείνη των Dohrenwends (1974) στο Washington Heights του Manhattan. Και οι δύο έρευνητικές ομάδες κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι υπάρχει μία σχέση της ατομικής κακής ψυχικής κατάστασης ενός ατόμου, που ανήκει στις κατώτερες κοινωνικές τάξεις της δυτικής κοινωνίας, και των ψυχοπαιστικών γεγονότων που του συμβαίνουν συχνότερα από ό,τι στις ανώτερες κοινωνικές τάξεις. Έτσι, στη δεκαετία του 1960 δημιουργήθηκε η σχολή

έρευνας των ψυχοπαιστικών (stress) γεγονότων πάνω στην ψυχική κατάσταση του ατόμου.

Οι Holmes και Rahe (1967), στην προσπάθειά τους να διαμορφώσουν μία ειδική κλίμακα έλέγχου της επαναπροσαρμογής του ατόμου από ένα επώδυνο γεγονός, κατέταξαν την απώλεια της εργασίας 6ο στην σειρά μεταξύ 42 ψυχοπαιστικών γεγονότων, ενώ οι Myers και συν. (1974) βρήκαν μία θετική συσχέτιση μεταξύ συχνότητας και βαρύτητας ψυχοπαιστικών γεγονότων, τα οποία περιελάμβαναν και την απώλεια της εργασίας, και ατόμων που ανήκαν στις κατώτερες κοινωνικές τάξεις του δείγματός τους, τα οποία παρουσιάζουν και τη μεγαλύτερη ψυχιατρική συμπτωματολογία.

Οι Brown και Harris (1978), εξ άλλων, θεώρησαν την απώλεια της εργασίας, ύστερα από μία περίοδο συνεχούς απασχόλησης, σαν αίτιο πρόκλησης καταθλιπτικής συμπτωματολογίας.

Οι Takala και συν. (1979), στη Φινλανδία, σε μία έπιτόπια κοινοτική έρευνα που διεξήγαγαν σε πληθυσμό μεσηλικών των δύο φύλων, διαπίστωσαν ότι τις περισσότερες ψυχοφυσιολογικές αιτίσεις ανέφεραν άτομα που βρίσκονταν σε χρέη ή ήταν χωρισμένοι, συνταξιούχοι ή άνεργοι, κάτι που διασταυρώνεται με ερήματα άλλων παρόμοιων ερευνών.

Τέλος, η ανεργία, ιδιαίτερα στις ΗΠΑ, συνδέεται άμεσα με τις κοινωνικές εκείνες τάξεις που ποτέ δεν κέρδισαν τίποτε από το αμερικανικό θαύμα «της κοινωνίας της άφθονιας», δηλαδή τις φυλετικές μειονότητες· επίσης συνδέεται με την κοινωνική αποδιοργάνωση-παθολογία, και έμμεσα με την πρόκληση ψυχικών διαταραχών (Moynihan, 1968, Sackrey, 1975, Chilman, 1966, Harrington, 1962).

Πιο συγκεκριμένα, η στατιστική της ανεργίας στις ΗΠΑ παρουσιάζει τους μαύρους άνεργους σε διπλάσιο ποσοστό από τους λευκούς, ενώ το ποσοστό των εγγάμων ανέργων μαύρων είναι έξι φορές μεγαλύτερο από το ποσοστό των λευκών εγγάμων ανέργων, καθώς και τα νεαρά άτομα αφρικοαμερικανικής καταγωγής που είναι υπερδιπλάσια των λευκών των αντίστοιχων ηλικιών. Η ανεργία και η φτώχεια φαίνεται ότι πλήττουν τη μαύρη οικογένεια δύο φορές περισσότερο από ό,τι τη λευκή, ενώ είναι γνωστό επίσης ότι το ποσοστό των μαύρων ανδρών και γυναικών που μπήκαν στα ψυχιατρικά ιδρύματα των ΗΠΑ το 1970 ήταν τριπλάσιο από το ποσοστό των λευκών για τις ηλικίες των 25-34 και διπλάσιο για τις ηλικίες των 18-24 χρόνων. Το μόνιμο πρόβλημα της ανεργίας των αμερικανικών μεγαλουπόλεων δέχνεται με την άφιξη νέων, έσωτερικών ή έξωτερικών, μεταναστών. Σε μία σχετικά πρόσφατη κοινωνικο-ψυχιατρική έπιτόπια έρευνα σε δείγμα 225 Έλλήνων, νέων (πρόσφατων), παλαιών και Β γενιάς μεταναστών, στην πόλη της Ν. Υόρκης, μεταξύ άλλων διαπιστώθηκε ότι το 19,6% των νέων μεταναστών ήταν προσωρινά άνεργοι, ενώ η ομάδα αυτή παρουσίασε και τη μεγαλύτερη ψυχο-

παθολογία (Μαδιανός, 1978). Τό παράδειγμα τών 'Ελλήνων νέων μεταναστών δέν θά πρέπει νά διαφέρει καί πολύ άπό τήν περίπτωση κάθε νέου μετανάστη, πού χωρίς ή μέ ελάχιστα επαγγελματικά εφόδια ζητά εργασία καί έκτίθεται στό stress τού ξένου πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Β. Άνεργία καί ψυχικές διαταραχές στόν ελληνικό πληθυσμό

Στή χώρα μας δέν διερευνήθηκε μέχρι σήμερα άμεσα ή έμμεσα ή σχέση άνεργίας καί ψυχοκοινωνικών επιπτώσεων της στό άτομο. Υπάρχουν όμως ένδειξεις γιά τό μέγεθος τού προβλήματος, διότι: 1) 'Η άνεργία ύπέρξε τό κυριότερο αίτιο γιά τή μετανάστευση 900.000 'Ελλήνων στην Δ. Εύρώπη (Φίλιας, 1974), (Κουναλάκη, 1979), έτσι ώστε τά άτομα αυτά νά εκτίθενται στίς stress καταστάσεις πού συνεπάγεται ή μετανάστευση. 2) 'Η άστυφιλία καί ό ύδροκεραλισμός της Πρωτεύουσας, μέ τή σημερινή ύποβαμισμένη ποιότητα τών συνθηκών διαβίωσης τών κατοίκων της, είναι προϊόν της άνεργίας καί της έλλειψης εύκαιριων γιά άπασχόληση στην έπαρχία μέ αποτέλεσμα τήν υπερπροσφορά εργασίας στίς άστικές περιοχές καί τήν άνεργία (Φράγκος, 1975) ή συχνή επαγγελματική μετακίνηση (Κασιμάτη, 1977), πράγμα πού οδηγεί τό άτομο στην ανάπτυξη συναισθημάτων άνασφάλειας, όπως προέκυψε από άλλες ειδικές έρευνες. 'Η γενικότερη σέ βάθος μελέτη τού προβλήματος έχει τίς έγγενείς δυσκολίες της. 'Η στατιστική της άνεργίας στή χώρα μας προέρχεται από έπίσημες πηγές καί άφορά άτομα πού εγγράφονται σάν άνεργοι στόν ΟΑΕΔ, έτσι δέν περιλαμβάνονται οι πτυχιούχοι άνωτάτων σχολών πού ζητούν εργασία ή άτομα πού γιά όποιοδήποτε λόγο δέν εγγράφονται στόν ΟΑΕΔ. 'Η στατιστική άπογραφή τού 1971 έδειξε ότι τά άτομα, πού τήν έβδομάδα της άπογραφής ήσαν χωρίς εργασία ή εργάσθηκαν λιγότερο από 10 ώρες καί ζητούσαν εργασία, ήσαν λιγότερα από εκείνα της άπογραφής τού 1961, κι αυτό γιά τή δεκαετία 1961-1971, 900.000 άτομα μετανάστευσαν, άτομα πού αποτελούσαν ένεργό οικονομικό δυναμικό (Φράγκος, 1975).

Ο Πίνακας 1 παρουσιάζει τούς δείκτες άνεργων στή χώρα μας γιά τά χρόνια 1974-1979. Παρουσιάζεται μείωση τού δείκτη κατά τούς καλοκαιρινούς μήνες, αποτέλεσμα πολλών εύκαιριακών άπασχολήσεων, ενώ ό μέσος ετήσιος δείκτης γιά τά χρόνια 1974-1978 φαίνεται νά παραμένει σταθερός στό ίδια επίπεδο.

Από τήν έρευνα της άπασχολήσεως πού πραγματοποιήθηκε σέ άστικές καί ήμιαστικές περιοχές της χώρας κατά τό έτος 1978 από τήν ΕΣΥΕ σέ 107.415 νοικοκυριά προκύπτει ότι 35.504 άτομα (τό 2% τού συνολικού οικονομικά ένεργου δυναμικού) βρέθηκαν άνεργα. 'Η ομάδα ηλικιών 30-34 έτών γιά τούς άνδρες καί 20-24 έτών γιά τίς γυναίκες παρουσίασε τά μεγαλύτερα ποσοστά άνεργων ατόμων από τίς άλλες

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. Δείκτης άνεργων¹

Βάση: Μέσος ετήσιος 1964 = 100,0

Μήνας	1974	1975	1976	1977	1978	1979
Ιανουάριος	56,8	76,6	74,7	66,0	77,9	85,0
Φεβρουάριος	54,7	76,5	73,4	60,2	69,3	77,1
Μάρτιος	50,1	70,5	64,1	51,5	55,5	63,0
Απρίλιος	42,5	63,9	44,6 ²	35,5	46,3	43,0
Μάιος	34,6	52,1	29,6	26,7	31,4	29,5
Ιούνιος	28,4	40,8	25,9	26,1	29,4	28,4
Ιούλιος	28,1	37,7	26,6	27,6	31,3	28,4
Αύγουστος	30,0	36,8	26,3	29,6	30,7	
Σεπτέμβριος	31,4	37,8	27,8	31,0	32,1	
Οκτώβριος	36,3	39,6	29,9	35,1	37,7	
Νοέμβριος	45,3	49,7	45,0	52,3	58,4	
Δεκέμβριος	63,6	65,4	59,2	70,8	72,6	
Μέσος ετήσιος	41,8	54,0	39,4	42,7	47,7	

- α) 'Ο δείκτης άνεργων καί ό αριθμός άνεργων προέρχονται από στοιχεία τού 'Οργανισμού 'Απασχολήσεως 'Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ). β) Από τόν 'Ιανουάριο 1977, στους σχετικούς πίνακες εμφανίζονται από τούς άνεργους μόνο όσοι απευθύνονται γιά άνεύρεση εργασίας (εγγράφονται ως άνεργοι) στό Γραφείο 'Απασχολήσεως τού ΟΑΕΔ.
- 2) Από τόν 'Απρίλιο 1976, ή εγγραφή τών άνεργων ίσχυε μόνο γιά έξι μήνες, Π η γ ή : ΕΣΥΕ.

ομάδες ηλικιών, ενώ τό 48,7% καί τών δύο φύλων παρέμεινε χωρίς εργασία γιά διάστημα έως δύο μήνες, 57% καί 37% στους άνδρες καί γυναίκες, αντίστοιχα. 'Αξίζει νά σημειωθεί ότι 42% από τίς γυναίκες τού δείγματος της ΕΣΥΕ παρέμειναν άνεργες γιά διάστημα περισσότερο από έξι μήνες. 'Η μεταβλητή τού χρόνου κατά τόν όποιο τό άτομο παραμένει χωρίς εργασία παίξει σημαντικό ρόλο στή σοβαρότητα καί τή χρονιότητα τών ψυχικών διαταραχών πού είναι δυνατό νά εκδηλωθούν σ' ένα άνεργο άτομο. 'Η πιθανότητα γιά μιά αύξηση τών ποσοστών της άνεργίας καί στή χώρα μας είναι μεγάλη, αν δεχθούμε τήν πρόβλεψη τού Δ. Καράμωργα σύμφωνα μέ τήν όποία γιά διάστημα δέκα χρόνων ή 'Ελλάδα θά χρειαζόταν πάνω από 1.000.000 άπασχολήσιμους γιά νά άπορροφήσει τούς άνεργους όλων τών τομέων της οικονομίας καί εκείνο τό εργατικό δυναμικό πού εργάζεται στό έξωτερικό, πράγμα στό όποιο δύσκολα μπορεί νά ανταποκριθεί ή σημερινή οικονομία.

IV. συζήτηση—συμπεράσματα

Συνοψίζοντας τά προηγούμενα, μπορούμε νά συμπεράνουμε ότι:

1) Φαίνεται πώς ύπάρχει μιά σχέση μεταξύ τών εισαγωγών σέ ψυχιατρικά ιδρύματα τών ΗΠΑ καί της οικονομικής ύφεσης σέ μία περιοχή όπου περιλαμβάνεται καί ή άνεργία. Οί σχετικές έρευνες βασίστηκαν

πάνω στή μεθοδολογία τῶν ποσοστῶν τῶν πρώτων εἰσαγωγῶν ἡ ὁποία περιέχει ἀρκετά προβλήματα καί, τό κυριότερον, ἀφορᾷ περιπτώσεις ψυχικά ἀρρώστων, τῶν ὁποίων ἡ κατάστασις δέν ἐπέτρεπε τήν παραμονή τους στήν κοινότητα, χωρίς νά ὑπολογίζονται ἔτσι οἱ «περιπατητικές» περιπτώσεις τῶν ἀνέργων ἀτόμων πού ὑποφέρουν ἀπό ψυχικές διαταραχές ἀγχους, κατάθλιψης καί ψυχοσωματικῶν ἐνοχλημάτων. Ἐκεῖνο λοιπόν πού ὀδηγεῖ τά άτομα αὐτά στό ψυχιατεῖο εἶναι ἡ οἰκονομική ὕφεσις ἢ ἡ οἰκονομική δυσπραγία τῆς οἰκογένειάς τους, πού ὀδηγεῖται στή λύση τοῦ ἐγκλεισμοῦ τοῦ ἀρρώστου μέλους τῆς στό ἴδρυμα.

Υπάρχει καί ὁ σημαντικός παράγοντας τοῦ βαθμοῦ ἐπέκτασης τοῦ συστήματος ὑπηρεσιῶν ὑγείας, πού ποικίλλει ἀπό περιοχή σέ περιοχή, καί ὁ πολιτιστικός παράγοντας τῆς ἀποδοχῆς ἢ ὄχι ἀπό τό κοινό τῆς χρησιμότητάς τῆς ψυχιατρικῆς στή θεραπεία τοῦ ψυχικά ἀρρώστου.

2) Οἱ ἔρευνες πού ἀφοροῦσαν τήν ἐπικράτησις τῆς ψυχικῆς ἀρρώστιας σέ ἀντιπροσωπευτικά δείγματα πληθυσμῶν ἔδειξαν μιά φανερή σχέση μεταξύ ψυχικῶν διαταραχῶν, ἀγχους, ψυχοσωματικῶν αἰτιάσεων καί ἀπώλειας ἐργασίας ἢ ἐπαγγελματικῆς ἀβεβαιότητάς, πράγμα πού δικαιολογεῖ τήν ἀπόφασις τῶν ἐρευνητῶν νά κατατάξουν τήν ἀνεργία στήν κατηγορία τῶν ψυχοπαιστικῶν stress γεγονότων.

3) Οἱ μεταβλητές τῆς φυλετικῆς καταγωγῆς τῆς ιδιότητάς τοῦ νέου (πρόσφατου) μετανάστη προσδιορίζουν τήν περιθωριακότητα τοῦ ἀτόμου καί τήν κοινωνική τάξις τοῦ θέσις στό δυτικό κόσμο· αὐτή ἡ θέση καθορίζει τήν πιθανότητα ἀνεργίας-οἰκονομικῆς ἀποδιοργάνωσης μέ μεγάλην ποσοστά διαζυγίων μεταξύ ἀνέργων μαθῶν στίς ΗΠΑ καί ψυχοπαθολογίας. Ὁ αἰτιοπαθογενετικός λοιπόν μηχανισμός τῶν ψυχικῶν συγκρούσεων στό ἀνεργό ἄτομο ἐξαρτᾶται:

(α) Ἀπό μερικές ἀτομικές κοινωνικές μεταβλητές, ὅπως ἡ ἡλικία, ἡ φυλετική καταγωγή, ἡ οἰκονομική κατάστασις, ἡ κοινωνική τάξις. Οἱ τέσσαρες αὐτές μεταβλητές φαίνεται ὅτι ἀποτελοῦν προϋποθέσεις γιά τήν πιθανότητα ἀνεργίας καί, ἔμμεσα, γιά ψυχικές διαταραχές. (β) Ἀπό τή δομή τῆς προσωπικότητάς τοῦ ἀνέργου, διότι μιά ἄρτια προσωπικότητα μπορεῖ νά περιορίσει τήν πιθανότητα γένεσης ψυχικῶν συγκρούσεων, ἢ ἀκόμη καί τήν πιθανότητα μιᾶς ἥδη προϋπάρχουσας ψυχικῆς ἀρρώστιας πού βρίσκεται σέ ὕφεσις ὅσο χρόνο τό ἄτομο ἐργάζεται. (γ) Ἀπό τήν ἴδια τή φύση τῆς ἐργασίας. Ἡ ἀπώλεια μιᾶς ἐργασίας πού ἔχει τό χαρακτήρα τῆς τιμωρίας, πού ἀλλοτριώνει τό ἄτομο ἢ πού τό ἐξαθλιώνει, εἶναι πολύ πιθανό νά θεωρηθεῖ εὐεργετική ἀπό τόν ἐργαζόμενο, μακροπρόθεσμα ὅμως μπορεῖ ἡ κακή οἰκονομική του κατάστασις νά τοῦ δημιουργήσει ψυχικές συγκρούσεις. Ἀντίθετα, μιά ἐργασία πού προσφέρει κίνητρα γιά ψυχοσυναισθηματικές ἱκανοποιήσεις, ὁδηγᾷ συντροφικότητα, ἀνάπτυξη ἐπαγγελματικῶν ἐπιδεξιοτή-

των καί πού εἶναι τό μέσο προσωπικῶν καί συναισθηματικῶν ἐπενδύσεων γιά κοινωνική ἀνοδο, εἶναι βέβαιο ἡ ἀπώλεια τῆς νά θεωρηθεῖ σάν κοινωνική ἀπόρριψη καί νά πάρει τό χαρακτήρα τῆς προσωπικῆς κρίσης μέ ἐκδηλώσεις πανικοῦ ἢ μέ κίνδυνο αὐτοκαταστροφῆς, κάτι πού πράγματι συνέβη τό 1929 στή Νέα Ὑόρκη καί σέ ἄλλες μεγάλες πόλεις τῶν ΗΠΑ. Οἱ βασικοί ψυχοδυναμικοί μηχανισμοί σ' αὐτή τήν κατάσταση εἶναι: i) ἡ ἐνδοβολή (introjection), «ἐσωτερικοποίηση» τοῦ χαμένου ἀντικειμένου πρὶν στή συγκεκριμένη περίπτωση εἶναι ἡ ἐργασία, προκειμένου νά ἀντιμετωπισθεῖ τό ἄγχος τῆς ἀπώλειας, μέ ἀποτέλεσμα ὅμως τήν ἐμφάνισις κατάθλιψης πού μπορεῖ νά πάρει ἀπρόβλεπτες διαστάσεις καί ii) ἡ ματαιώσις, μέ ἀποτέλεσμα τήν ἐπιθετικότητα τοῦ ἀτόμου ἐνάντια στοὺς ὑπαίτιους πού προκάλεσαν τήν ἀπώλεια τῆς ἐργασίας του. (δ) Ἀπό τὰ χαρακτηριστικά τῆς ἀνεργίας. Μιά συχνή ἀλλαγή τῶν ἀπασχολήσεων ἐπιφέρει στό ἄτομο μιά ἐξοικείωσις μέ αὐτή τήν ἴδια τήν πιθανότητα τῆς ἀπώλειας, ἐνῶ μιά ξαφνική ἀπώλεια τῆς ἐργασίας, ὕστερα ἀπό μιά μακροχρόνια εὐδόκιμη παραμονή σέ

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. Ἡ αἰτιοπαθογενετική σχέση διαφόρων παραγόντων (μεταβλητῶν) μέ τήν πρόκληση ψυχικῶν διαταραχῶν σ' ἓνα ἀνεργό ἄτομο

Μεταβλητές	Ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά	Ἀ π ὶ λ ε ι α ἐ ρ γ α σ ι α ς	
		Ἀμεση πρόκληση ψυχικῶν διαταραχῶν	Ἐμμεση πρόκληση ψυχικῶν διαταραχῶν
Ἡλικία		+	+
Φυλετική καταγωγή	Μαῦροι	+	+
Οἶκος, κατάσταση	Ἐγγαμοί	+	+
Κοινων. τάξις	Κατώτερη	+	+
Προσωπικότητα	Φυσιολογική	-	+
	Παθολογική	+	-
	Παθολογική μέ ἐκδηλές ψυχικές διαταραχές	+	-
Ἐργασία	1. Δημιουργική μέ ὑψηλὰ κίνητρα καί μέ ψυχοσυναισθηματικές ἱκανοποιήσεις (συναισθηματικά ἀσφάλειας καί συντροφικότητας)	+	-
	2. Μόνη	+	-
	3. Ἀναγκαστική μέ στοιχεῖα ἀλλοτριώσεως ἢ κατώτερη τῶν δυνατοτήτων τοῦ ἐργαζομένου	-	±
Ἀνεργία	1. Συχνή, μικρῆς διάρκειας	-	-
	2. Μακροχρόνια	-	+

αυτήν, είναι πολύ πιθανό να οδηγήσει το άτομο στην εκδήλωση εντόνων ψυχικών διαταραχών. Η χρονιότητα επίσης της άνεργίας με την δξυνση των οικονομικών προβλημάτων είναι βέβαιο ότι παίζει σημαντικό ρόλο στην έμμεση εκδήλωση ψυχικών διαταραχών.

Ό Πίνακας 2 παρουσιάζει την αίτιοπαθογενετική σχέση όλων αυτών των παραγόντων με τις ψυχικές διαταραχές σ' ένα άνεργο άτομο.

Η διαμόρφωση μιάς σωστής κρατικής κοινωνικής πολιτικής περιορισμού της άνεργίας και της κοινωνικής παθολογίας που προκαλείται από αυτήν πρέπει να περιλαμβάνει, σάν προϋπόθεση, τόν έλεγχο όλων των παραπάνω παραγόντων που παρεμβαίνουν στην επίκράτηση ψυχικών διαταραχών.

Η πρόληψη των αιτίων της άνεργίας στόν οικονομικά ένεργο πληθυσμό άποτελεί και έξάλειψη μιάς πηγής stress και ψυχικών διαταραχών. Η ψυχοθεραπευτική, πάλι, προσέγγιση του άνέργου ατόμου, που καταφεύγει στις ψυχιατρικές κοινωνικές ύπηρεσίες, πρέπει να ύπολογίζει τη σημασία όλων αυτών των παραγόντων στη βαρύτητα της ανάπτυξης ψυχικών συγκρούσεων και να προσπαθεί να ένεργοποιήσει τις λανθάνουσες ικανότητες του ατόμου.

Συμπερασματικά, διαπιστώνεται ότι ένα κοινωνικό άστικό κακό, ή άνεργία, προξενεί ένα δεύτερο, τις ψυχικές διαταραχές, μέσα από μάλλον πολύπλοκους μηχανισμούς, γιά να επιβεβαιωθεί γιά μιά άκόμη φορά ή διαλεκτική σχέση των κοινωνικών και ψυχολογικών φαινομένων.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Bagadia, V. Chadiali, H. Mankudi, R. (1976), «Unemployment and Attempted Suicide: A Comparative Study of 72 Unemployed and 123 Employed Cases of Suicidal Attempt, *Ind. J. Psychiatry*, 18,2, 131-139.
2. Brenner, H. (1973), *Mental Illness and the Economy*, Cambridge, Mass, Harvard Univ. Press.
3. Brodsky, C. (1977), «Suicide Attributed to Work», *Suic. Threat. Behav.*, 7, 4, 216-225.
4. Brown, G., Harris, T. (1978), *Social Origins of Depression. A Study of Psychiatric Disorder in Women*, Tavistock, London.
5. Chilman, C. (1966), *Growing up Poor*, Dept. of HEW Washington D.C.
6. Dohrenwend, B.S., Dohrenwend, B.P. (1974), *Stressful Life Events. Their Nature and Effects*, J. Wiley, New York.
7. Durkheim, E. (1951), *Suicide*, New York Free Press.
8. ΕΣΥΕ (1978), *Έρευνα Απασχόλησης*, Αθήνα.

9. ΕΣΥΕ, (1979), *Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο*, Οκτώβριος, Τ. 24, Αθήνα.
10. Φίλιας, Β. (1974), *Προβλήματα Κοινωνικού Μετασχηματισμού*, Παπαζήσης, Αθήνα.
11. Φράγκος, Δ. (1975), «Η έσωτερική μετανάστευση κατά την περίοδο 1966-1976», *Επιθ. Κοιν. Έρευν.*, 23, 119-132.
12. Freud, S. (1927), *The Ego and the Id*, London, Hogarth Press.
13. Ginsburg, S. (1963), *A Psychiatrist's Views on Social Issues*, Columbia Univ. Press, New York.
14. Ginzberg, E. (1943), *The Unemployed*, Harper, New York.
15. Harrington, M. (1962), *The Other America*, McMillan, New York.
16. Hollingshead, A., Redlich, F. (1958), *Social Class and Mental Illness*, J. Wiley, New York.
17. Holmes, T., Rahe, R. (1967), *The Social Readjustment Rating Scale*, *J. Psychosom. Res.* 11, 213-218.
18. Jahoda, M. (1958), *Current Concepts of Positive Mental Health*, Basic Books, New York.
19. Καράγιωργας, Δ. (1965), *Έποχές*, 23, 44-45.
20. Kassimati, K. (1977), «Industrial Movements in Greek Industry», *Greek Rev. Social Res.*, 29, 127-140.
21. Komora, P., Clark, M. (1935), «Mental Disease in the Crisis», *Mental Hygiene*, 19, 289-301.
22. Κουνιάκη, Α. (1979), *Προβλήματα προσαρμογής παλινωστών μεταναστών*, Συνέδριο Προληπτικής Ψυχιατρικής, Κέντρο Ψυχικής Υγείας, Αθήνα, Δεκέμβριος.
23. Langer, T., Michael, S. (1963), *Life Stress and Mental Health. The Midtown Manhattan Study*, Vol. II, Free Press, New York.
24. Μαδιανός, Μ. (1978), *Ό παράγον της πολιτιστικής άλλαγής εις την ψυχιατρικήν ύγείαν τών μεταναστών*, 8ο Πανελλήνιο Συνέδριο Νευρολογίας-Ψυχιατρικής, Θεσσαλονίκη, Νοέμβριος.
25. Malzberg, B. (1940), *Social and Biological Aspects of Mental Disease*, NY State Hospital Press, New York.
26. Marx, K. (1952), *Theories of Surplus Value*, Int. Publishers, New York.
27. Marx K. (1964), *Economic and Philosophic Manuscripts of 1844*, Int. Publishers, New York.
28. Mowrer, E. (1939), «A Study of Personal Disorganization», *Am. Soc. Rev.*, 4, 475-487.
29. Moynihan, D.P. (1968), *On Understanding Poverty*, Basic Books, New York.
30. Myers, J., Lindenthal, J., Pepper, M. (1974), «Social Class Life Events and Psychiatric Symptoms in Dohrenwends», B.S. Dohrenwend, B.P. (Ed.), *Stressful Life Events*, J. Wiley, N. York.
31. Pollock, H. (1935), «The Depression and Mental Disease in New York States», *Am. J. Psychiat.*, 41, 736-771.
32. Sackrey, C. (1975), *The Political Economy of Urban Poverty*, Norton, New York.
33. *Statistical Abstracts of USA* (1974), U.S. Dept. of Commerce, Bureau of Census, Washington D.C.
34. Stead, W. (1942), *Democracy against Unemployment*, Harper, New York.
35. Takala, J., Rakkolainen, V., Salminen, J., Sievers, K. (1979), «Mental Health in the Middle-Aged Population», *Acta Psychiatr. Scand.*, 59, 3, 294-305.
36. Wöber, M. (1958), *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*, Scribners, New York.